

Hollandia és az újonnan csatlakozott országok

Fellegi Miklós*

A tanulmány célja egy Magyarországnál területileg kisebb, ám gazdaságilag sokkal fejlettebb ország, Hollandia bemutatása egyrészt az Európai Unió, másrészt az újonnan csatlakozott tíz ország szemszögéből. A bemutatásban elsősorban a gazdaságot jellemző olyan tényezőkből válogattam, amely jól tükrözi Hollandia fejlettségének „titkát”.

Magyarország az elkövetkező évtizedekben olyan fejlődési lehetőség előtt áll, amely fejlődési potenciál nem optimális kihasználása tartósíthatja az Európai Uniótól való lemaradásunkat, egy jelenleginél ugyan magasabb, de hosszú távon nem kívánatos szinten. Ennek tükrében úgy gondolom, hogy minden olyan tapasztalat hasznos lehet Magyarországra, a magyar gazdaság számára, amelyet a nálunk fejlettebb országok ez idáig felhalmoztak. Közülük elsősorban a méretében, vagy adottságaiban hozzánk hasonló országok gazdaságpolitikájának, döntési mechanizmusainak, preferenciáinak megismerése szolgálhat a legtöbb hasznosítható információval. A tapasztalatok megfontolását elkezdhetjük a Hollandiában már régóta elfogadott alapelv átvételével, amely szerint a jó kormányzati politika előfeltétele a jó minőségű információ.

Kulcsszavak: népesség öregedés, versenyképesség, foglalkoztatás, jólét, összehasonlítható információk

1. Bevezetés

A Balkenende kormány hatalomra jutásakor, a holland gazdaság állapota a korábbi évekhez viszonyítva nem volt túl biztató (Blondal 2002). Míg 2000-ben a kormányzat a GDP 1,5 százalékának megfelelő költségvetési többletről számolhatott be, addig az új kormánynak szembe kell néznie azzal, hogy a 2004-es költségvetési hiány meghaladhatja a GDP 3 százalékát. További problémát jelent az elöregedő népesség. Az előrejelzések szerint 2040-re a 65 év feletti holland lakosok száma megduplázódik. Egy öregedő populációnak hosszú távú pénzügyi kihatásai vannak, amelyek növekvő nyugdíj terhek és egészségügyi kiadások formájában jelentkeznek. A rendelkezésre álló pénznek fedeznie kell ezeket a járulékos költségeket is.

A kormány egyik fő célja, hogy megvalósítson egy nagymértékű költségvetési deficit csökkentést annak érdekében, hogy Hollandia a jövőben vissza tudja fizetni meglévő államadósságát és az így felszabaduló pénzt az öregedési probléma megoldására fordíthassa. Az államadósság csökkentése az Európai Unióval szemben vállalt szerződéses kötelezettsége miatt is szükséges. A kormány által kitűzött cél, hogy a strukturális deficit 2007-re ne haladja meg a GDP 0,5%-át.

* Fellegi Miklós, egyetemi adjunktus, Miskolci Egyetem, Gazdaságtudományi Kar, Pénzügyi Tanszék (Miskolc)

A fenti célok megvalósításához szükség van egy átfogó gazdasági csomag bevezetésére. Ennek legfontosabb intézkedése egy 13 milliárd eurós költségcsökkentés. A megtakarítást az államháztartás fejlesztésére kívánják fordítani és ezzel minél előbb elkezdni a gazdasági és pénzügyi problémák megoldását. Ugyanakkor további forrásokat kell biztosítani olyan területekre, mint az egészségügy, az oktatás, a biztonságpolitika és az infrastruktúra fejlesztése (CPB 2004).

Hollandia – mint az egyik legfejlettebb Európai Uniói ország – sem mentes a gazdasági nehézségektől. Magyarországra súlyos és a hollandiaihoz részben hasonló jellegű gazdasági és társadalmi problémák megoldása vár az elkövetkező évtizedekben. Ennek tükrében egy előttünk járó ország problémáinak és azok megoldására kidolgozott intézkedéseinek, vagy legalább annak a szemléletnek a megismerése, amellyel az egyes problémákhoz közelítenek, nem lehet haszontalan Magyarország számára.

2. Népeség

A népesség szerinti rangsorban Hollandia a hetedik helyen áll az Európai Unió 25 tagállama közül. Az első Németország 82,5 millió lakossal, majd sorrendben Nagy Britannia, Olaszország, Franciaország, Spanyolország és Lengyelország következik.

Az újonnan csatlakozott országokban Ciprus és Málta kivételével csökken a népesség. Ezen országokban a halálozási arány magasabb a születési rátánál. A korábbi tagországok lakossága viszont a népesség természetes szaporulatának és a bevándorlásnak köszönhetően folyamatosan növekszik.

Hollandia a második legsűrűbben lakott ország Málta után. A népsűrűség 479 fő per négyzetkilométer. A sort a Balti államok zárják

2.1. Előregedés

Az Európai Unió lakosainak 16 százaléka jelenleg 65 év feletti. Demográfiai előrejelzések szerint Olaszországban 2025-re a lakosok több mint 25 százaléka lesz 65 év feletti. Hollandiában ez a mutató pillanatnyilag lényegesen kedvezőbb. 2002-ben a lakosság 13,7 százaléka volt idősebb 65 évnél.

Sokkal kifejezőbben jelentkezik az öregedési tendencia, ha egy másik mutatót használunk, nevezetesen a 15 és 64 év közöttiek számához viszonyítjuk a 65 év felettek számát. Az EU-ban minden 100 főre – a fenti intervallumba eső lakosra – 24 fő 65 év feletti jut, míg Hollandiában ez a szám csak 20 fő. Hollandia tehát viszonylag kedvező helyzetben van e mutató tekintetében. Ennek ellenére a kormányzat komoly erőfeszítéseket tesz a probléma kezelésére¹. Az átlagéletkor várható növekedésével ugyanis a 65 év felettek aránya a következő évtizedekben, az Európai Unió minden országában növekedni fog (OECD 2003). Az előrejelzések azt is mutatják, hogy az újonnan csatlakozó országokban lesz a legnagyobb arányú öregedés az elkövetkező húsz évben.

¹ Lásd a bevezetőben megemlített intézkedéseket.

2.2. Várható átlagos élettartam

Hollandiában a nők várható átlagos élettartama 80,6 év. Ez a szám 1990 óta alig változott, amikor is Hollandia ezzel még az elsők között volt Európában. Mára az EU tíz országában is magasabb a nők várható élettartama ennél. Ezt a visszaesést a szakemberek, a nők dohányzásának tulajdonítják.

A holland férfiak átlagosan öt évvel élnek rövidebb ideig a nőknél. Ez a különbség 2025-re várhatóan csökkenni fog, annak az elmúlt évtizedben megfigyelt tendenciának köszönhetően, amely szerint a fejlett országokban a férfiak átlagéletkora gyorsabb növekedést mutat, mint a nőké.

Az új csatlakozók esetén lényeges különbségeket találunk a fenti számokban. Elsősorban a férfiak átlagéletkora rendkívül alacsony és ennek következtében a nők és férfiak közötti várható élettartam különbség gyakran tíz évnél is magasabb (Ewijk 2000).

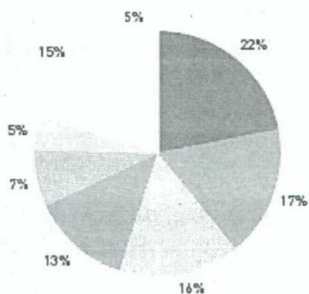
3. Gazdaság

Hollandia az Európai Unió hatodik legnagyobb gazdasága és közel öt százalékkal járul hozzá az EU GDP-jéhez. Németország, Nagy Britannia és Franciaország adja az Unió GDP-jének több mint a felét.

1. ábra. Az EU 25 GDP-jéhez való hozzájárulás – Gazdasági növekedés

CONTRIBUTION TO GDP OF EU(25), 2002

Total EU(25): 9,607 bln euro

Germany
United Kingdom
France
Italy
Spain
Netherlands
Other EU
New members

ECONOMIC GROWTH (%)

	1990-2002 Average per year	2003 Jan.-Jun.
Austria	2.2	0.6
Belgium	1.9	1.3
Cyprus	4.0	1.6
Czech Republic	0.5	2.3
Denmark	2.2	0.2
Estonia	4.4 *	4.3
Finland	1.8	1.4
France	1.8	0.2
Germany	1.4 *	-0.2
Greece	2.6	.
Hungary	2.6 *	2.9
Ireland	7.1	1.4
Italy	1.5	0.5
Latvia	-2.6	7.5
Lithuania	-1.5	8.0
Luxembourg	4.8	.
Mallia	4.0 *	-0.6
Netherlands	2.5	-0.7
Poland	3.1	3.0
Portugal	2.5	.
Slovákia	4.4 *	4.0
Slovenia	2.0	2.2
Spain	2.6	2.3
Sweden	1.9	1.2
United Kingdom	2.3	2.4
European Union (25)	2.5 *	1.0 †

* 1993-2002 † 1991-2002 ‡ 1992-2002 †) Excl. Greece, Luxembourg and Portugal

A holland egy főre eső GDP az egyik legmagasabb az Unión belül. Csak Luxemburg, Dánia és Írország előzi meg. Ezt a helyét annak ellenére őrzi, hogy 2000-től a gazdasági növekedés üteme alacsonyabb volt, mint az EU átlag, sőt 2003 első félévében negatív értéket mutatott (OECD 2004).

Más megközelítésben Hollandia GDP-je közel azonos a 2004-ben csatlakozott tíz ország együttes GDP-jével.

A jólét² az újonnan csatlakozott országokban átlagosan az 50 százaléka az EU 15 tagállamának. Az EU tagság várhatóan felgyorsítja a gazdasági növekedést az elkövetkező években.

3.1. Termékstruktúra

A szolgáltatások fontosságának egyik mérési módja, hogy meghatározzuk a pénzügyi és üzleti szolgáltatások részarányát a nemzetgazdaságon belül. A pénzügyi és üzleti szolgáltatások magukban foglalják a bankokat, biztosító társaságokat és a munkaközvetítő irodákat. Ebben a rangsorban Hollandia 26,5%-os aránnyal a hetedik helyet foglalja el az Európai Unión belül. Fejlett bankrendszerének köszönhetően a sort Luxemburg vezeti. Nyugat Európában a pénzügyi és üzleti szolgáltatás lett a gazdaság legnagyobb szektora, amely elsősorban a gyár- és ipar részeseledését szorította vissza. A mezőgazdaság részeseledése szintén romlott, jelenleg 2,1 százalékát teszi ki a teljes nemzetgazdaságnak az EU 25 tagállamán belül. Hollandiában ez az érték kissé magasabb, 2,5 százalék. Az ország az élelmiszerek és mezőgazdasági termékek nettó exportőre.

Az új tagországokban jellemzően a mezőgazdaság szintén a legkisebb szektornak számít, de valamivel magasabb a részeseledése, mint az EU korábbi 15 tagállamában. A gyár- és ipar viszont jellemzően még a legnagyobb szektornak számít, bár az elmúlt tíz évben látványosan fejlődött az új tagok esetén is a pénzügyi és üzleti szolgáltató szektor részaránya (OECD 2004).

3.2. Versenyképesség

Rendkívül bonyolult feladat a nemzeti versenyképességet egy számmal, vagy egy diagrammal kifejezni. A versenyképességet számos mutató határozza meg, mint például az export összetétele, a lakosság iskolázottsági szintje, az intézményi és pénzügyi infrastruktúra és a munkaegységköltsége. Ez utóbbi mutató a legelterjedtebb jellemzője a versenyképességnek.

Hollandiában a kilencvenes évek második felében a munkaköltség növekedési üteme alatta maradt az EU átlagának. 2001-ben és 2002-ben a helyzet tovább romlott. A relatív nagy munkabér növekedés és a kismértékű termelékenység növekedés azt eredményezte, hogy a holland munkaköltség növekedési rátája az EU országok mindegyikénél nagyobb arányban növekedett³.

A magasabb költségek gyakran készítetik arra a termelőket, hogy áthelyezzék a termelésüket egy olyan régióba, ahol alacsonyabbak a munkabérek, mint például a korábbi keleti blokk országai. Az EU tagság megkönnyíti az ilyen áthelyezéseket.

² Számszerűen úgy definiálható, mint az egy főre eső GDP értéke korrigálva az országok közötti árkülönbséggel.

³ Ez a különbség, a legtöbb euró-övezeten kívüli országhoz képest még nagyobb volt, az euró értéknövekedése miatt.

Csehország, Lengyelország és Magyarország versenyképességi pozíciója jelentősen romlott a kilencvenes évek második felében. 2002-ben a munkaköltség növekedési üteme Csehországban és Magyarországon is meghaladta az EU átlagot. Ennek ellenére a munkaegységköltsége relatíve még mindig alacsony az új tagországokban.

3.3. Árak

A holland infláció 2003-ban kissé magasabb volt, mint az EU átlag, az alkoholos italok és az energia árak erőteljesebb emelkedésének köszönhetően. A 2003-at megelőző években viszont a holland infláció lényegesen magasabb volt az EU átlagánál. 2001-ben 5,1 százalékkal vezette az európai listát. Ebben az évben az adómértékekben is⁴ növekedés volt tapasztalható.

Az 1996-tól 2002-ig tartó periódusban, a tíz új tagországban az infláció mértéke jóval az EU átlag felett volt. 2003-ban azonban sok ország inflációs rátája az EU átlag alá került. Magyarország, Lengyelország és Szlovénia kivétel ez alól, ahol az infláció meghaladta Írország inflációját, amely a legmagasabb volt az EU 15 tagállama között.

Hollandiában nemcsak az árnövekedés üteme volt gyorsabb, mint az EU átlag, hanem az árak önmagukban is a magasabbak közé tartoznak. Az EU 15 tagállamában általánosan elmondható, hogy az északi országok a legdrágábbak, míg Portugália, Görögország és Spanyolország a legolcsóbb.

Ciprus kivételével az összes új tagállam árai olcsóbbak az EU átlagánál.

3.4. Beruházások

A magántőke és a közszektor beruházásai a holland GDP 20 százalékát teszik ki. Ez megfelel az EU 15 átlagának. A beruházásokra fordított pénz általában erősebben hat a GDP változására, mint a más területeken elköltött pénz. 2003 első felében a beruházásra fordított összeg kissé csökkent. A csökkenés 2002-ben és 2003-ban is nagyobb volt Hollandiában az EU átlagánál.

Az elmúlt évtized 3 százalékos növekedését követően 2002-ben a holland tőkebefektetések 4,5 százalékkal csökkentek. A befektetések megtorpanása a számítógép iparban volt a legerőteljesebb. Írországból figyelhető meg ezen a területen a legnagyobb megtorpanás, a korábbi évek rendkívül gyors informatikai fejlesztéseit követően.

A korábbi keleti blokk országokban átlagosan a GDP negyedét költik beruházásokra, de Csehországban ez a szám eléri a GDP egyharmadát. A beruházások jelentős része a korszerűbb termékek gyártására való átállásra irányul. Az új tagok esetén, eltérően a régebbi tagországoktól, a beruházások 2003-ban is növekedtek. A növekedés a Balti államokban volt a legnagyobb (OECD 2004).

3.5. Fogyasztás

A holland háztartások fogyasztása meghaladja a GDP 50%-át. Ez az érték az EU átlaga alatt található. A háztartások fogyasztásának mértéke relatíve a legnagyobb Ciprusban, Görögországban, Lengyelországban és az Egyesült Királyságban, ahol a GDP kétharmadát is meghaladja. A háztartások fogyasztásának növekedése a GDP növekedéshez hasonló képet mutat.

⁴ Többek között az általános forgalmi adó esetén.

A kilencvenes évek második felében mind a fogyasztás, mind a GDP növekedés gyorsabb volt Hollandiában, mint az EU egészében. 2001-től kezdődően azonban a fogyasztás növekedése szignifikánsan alacsonyabb lett és leesett az EU átlaga alá. 2003-ban a fogyasztás növekedése hasonlóan a GDP-hez már negatív értéket mutatott.

A háztartások mellet a kormányzat a másik nagy fogyasztó. Jellemző kormányzati fogyasztási területek az oktatás, az egészségügy, a védelmi és igazságszolgáltatási, valamint a közigazgatási kiadások. Hollandiában a kormányzati fogyasztás kiteszi a GDP egynegyedét, amely az országnak a harmadik helyet jelenti az Unión belül. Csak Svédország és Dánia kormányzata nagyobb fogyasztó.

3.6. Tudásalapú gazdaság

Versenyképességük megerősítésének érdekében, az Európai Unió kormányai javaslatot tettek, hogy 2010-ig növeljék a kutatásra és fejlesztésre (K+F) szánt pénzeszeget legalább a GDP 3 százalékára. Hollandiában 2001-ben a K+F-re fordított keret még jóval 3 százalék alatt volt. A javaslat hatására az új technológiák, mint például az információtechnológia (IT) alkalmazása fellendült Hollandiában. A holland cégek ebben a tekintetben vezetőnek mondhatók.

A felsőfokú végzettséggel rendelkezők száma Hollandiában relatíve alacsony. A versenyképesebb, tudásalapú társadalom fejlesztése érdekében az EU eltökélt szándéka, hogy a matematikus, a természettudományos és a műszaki végzettségű hallgatók számát drasztikusan megnöveljék. Az említett tudományterületeken végzettek száma 1995 óta alig emelkedett Hollandiában, ellentétben Ausztriával, Portugáliával és Olaszországgal, ahol ez a mutató az emelkedés ellenére is még mindig alacsonynak mondható.

Az új tagországok esetén a K+F ráfordítás szintén alacsony. A természettudományos diplomával rendelkezők száma relatíve alacsony Máltán, Magyarországon és Cipruson. Litvániában azonban ez az arány relatíve magas (EC 2004).

3.7. Nemzetközi kereskedelem

Hollandia hagyományosan mindig nyitott gazdasággal rendelkezett. A nyitottság mérésére szolgáló egyik mutatószám a kereskedelmi integráció, vagyis az export és import átlaga a GDP százalékában. A fenti mutatószám alapján Hollandia az EU kilencedik legnyitottabb gazdasága. Export tekintetében az ötödik helyet foglalja el. Sok import termék érkezik Hollandiába Európa mellett az Egyesült Államokból és Ázsiából is. Hollandia 2002-ben 76 milliárd euróval nagyobb értékben exportált az Unió országokba, mint amennyit importált onnan. Az Unió kívüli kereskedelemben azonban 51 milliárd euró deficitje volt ugyanazon évben.

Az új tagállamok az export értékét illetően az EU ranglétra legelső lépcsőfokán helyezkednek el. A tíz új tagállam exportja az EU 15-höz viszonyítva nagyobbbrészt iparcikkekből és kisebb mértékben vegyipari termékekből áll. 1990-től kezdődően a kereskedelem liberalizációja lehetővé tette a korábbi keleti blokk országokban, hogy az EU-val folytatott kereskedelemben intenzív fejlődés következzen be.

4. Termelékenység

Az európai népesség előregedésének folyamata egyre inkább előtérbe helyezi a munkaerő kínálat kérdését. Ha megáll a munkaerő kínálat növekedése, akkor a gazdasági növekedés nagyobb mértékben fog függni a termelékenységtől. Nemzetközi összehasonlításokban gyakran használják a termelékenység kifejezésére a GDP/munkaóra hányadost. Hollandiában ez az érték még mindig viszonylag magas, más európai országokhoz viszonyítva, bár az utóbbi években a termelékenység növekedése rendkívül lassú volt. A korábbi évek viszonylag gyors gazdasági fejlődését a magas foglalkoztatottsági ráta és nem a termelékenység növekedése okozta. 1995 és 2002 között a termelékenység átlagosan 0,5 százalékkal emelkedett évente Hollandiában. Csak Spanyolországban mértek ennél alacsonyabb növekedési ütemet az említett időszakban.

A termelékenység tartósan alacsony emelkedése rontotta Hollandia pozícióját az Unión belül. Ezt a mutatót figyelembe véve Belgium is megelőzi Hollandiát. Lengyelország, Szlovákia és Írország a legnagyobb termelékenység növekedést felmutató ország. De a termelékenység mértéke, a nagyobb növekedési ütem mellett is, még mindig az EU átlag alatt van az újonnan csatlakozott országokban.

4.1. Munkanélküliség

2003 első felében Luxemburg után Hollandiában volt a legalacsonyabb munkanélküliségi ráta az EU-n belül 3,6 százalékkal. A holland munkanélküliségi ráta 2003-ban 0,9 százalékkal volt magasabb 2002 átlagánál. Ez a növekedés nagyobb volt az európai átlagos növekedésénél (EC 2004).

Az új tagállamok átlagos munkanélküliségi rátája nagyobb volt az EU 15 átlagánál. Közülük is Lengyelország emelkedett ki a legjobban a 2003-ban mért 20 százalékos értékkel.

A 15–24 éves korosztályban mért munkanélküliségi ráta Hollandiában volt a legalacsonyabb 2003-ban 6,8 százalékkal. Az Unió átlaga közel háromszorosa ennek az értéknek. Lengyelország itt is magasan kiemelkedik, ugyanis a lengyel fiatalok 42 százaléka munkanélküli az említett korosztályból.

A legtöbb országban a nők között több a munkanélküli, mint a férfiaknál. Hollandiában, 2003-ban a női munkanélküliség 3,7 százalékos, míg a férfiaké 3,5 százalékos volt. Különösen a dél-európai országokra jellemző, hogy a nők között lényegesen több a munkanélküli, mint a férfi populációban. Az új tagországok jellemzője a viszonylag alacsony női és férfi munkanélküliség közti különbség.

4.2. Munkavállalók

2002-ben a 15–64 éves populáció közel háromnegyedének volt fizetett munkája Hollandiában. Ez az arány csak Dániában volt magasabb. Lengyelországban viszont a 15–64 éves korosztály alig több mint a fele állt alkalmazásban. Az EU-ban közel 63 százalékos a munkával rendelkezők aránya a vizsgált populációban.

Akárcsak a többi EU országban, Hollandiában is alacsonyabb a női munkavállalók száma, mint a férfiaké. Ez a különbség az EU átlagában 16 százalékot tesz ki. Az átlagnál kisebb az eltérés Skandináviában és a Balti országokban, míg jóval nagyobb Görögországban, Olaszországban és Spanyolországban.

Ha megvizsgáljuk az 50–64 éves korosztályt, akkor azt találjuk, hogy az EU 15 átlagában alig több mint az 50 százalékuk dolgozott 2002-ben. Hollandia esetén ez a mutató 56 százalékos. Svédország kiemelkedik a mezőnyből, hiszen az említett korosztály közel

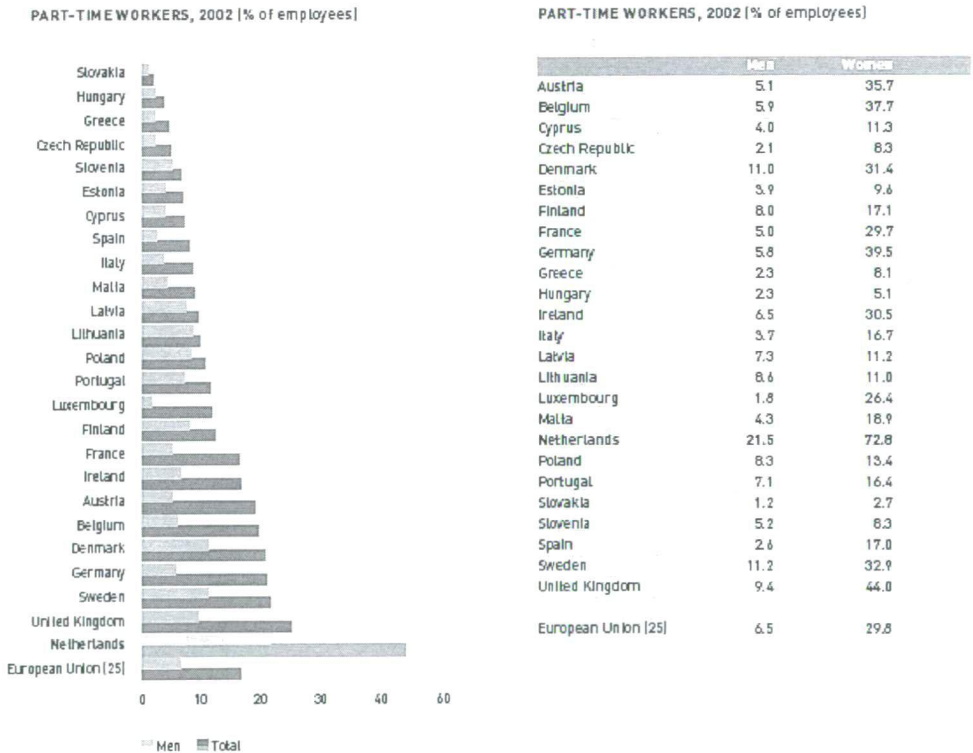
háromnegyede még dolgozik, ellentétben Olaszországgal és Belgiummal, ahol ez az arány mindössze 41 százalékos.

2001-ben a holland munkavállalók átlagosan 61 éves korukban vonultak nyugdíjba. Ez kissé fölötte van az EU 15 átlagának, itt ugyanis 60 év az átlagos nyugdíjba vonulás kora. Az írek átlagosan 63 éves korukig dolgoznak, szemben Luxemburggal, ahol átlagosan 57 éves koruk előtt vonulnak nyugdíjba a munkavállalók. Az összes országra jellemző, hogy a nők hamarabb befejezik a munkát, mint a férfiak.

4.3. Részidős munka

A hollandok a részmunkaidős⁵ foglalkoztatásban vezető pozíciót foglalnak el. 2002-ben tíz munkavállalóból több mint négy dolgozott részmunkaidőben. Az Európai Unió többi országa messze Hollandia mögött áll ebben a vonatkozásban. Az Egyesült Királyság követi Hollandiát, ahol a munkavállalók egynegyede részmunkaidős foglalkoztatású. A tíz új tagról elmondható, hogy sokkal kevésbé élnek a részmunkaidős foglalkozás lehetőségével, mint az EU 15-ben. Szlovákiában például a munkavállalók mindössze 2 százaléka dolgozik részmunkaidőben. Az EU-ban átlagosan a munkavállalók 17 százaléka dolgozik részmunkaidőben.

2. ábra. Részmunkaidős foglalkoztatás

Forrás: Central Bureau voor de Statistiek (CBS), februári 2004

⁵ Európában elmondható, hogy a részmunkaidős átlagosan heti 20 órát, míg a teljes munkaidős 40 órát jelent.

Az EU összes országára jellemző, hogy a nők nagyobb arányban dolgoznak részmunkaidőben. Nők esetén 30 százalék, míg férfiaknál csak 6,5 százalék a részmunkaidőben foglalkoztatottak aránya. Hollandiában minden ötödik férfi is részmunkaidőben dolgozik. Ez az arány rendkívül magas, összehasonlítva a többi európai országgal. Luxemburgban például a férfiaknak csak 2 százaléka, míg a nők egynegyede dolgozik részmunkaidőben. Magyarország esetén a részmunkaidős foglalkoztatás átlagosan 3,7 százalékos. Ezzel az aránnyal Szlovákia mögött a második legalacsonyabb értékkel rendelkezünk az Európai Unióban.

5. Államháztartás

A Növekedési és Stabilitási Egyezményben a Gazdasági és Monetáris Unió (EMU) országai megállapodtak, hogy a költségvetési hiányuk a GDP 3 százaléka alatt marad. A nemzeti deficit a kilencvenes évek második felében az összes Európai Unió tagállamban csökkent, majd 2000-ben az Unió egészében nettó kormányzati többlet keletkezett. A XXI. század kezdetén azonban az összes Unió országának újra szembe kellett néznie a hiánnyal. 2003-ban a holland költségvetési deficit az Európai Bizottság számítása szerint 2,6 százalék volt. A német és a francia költségvetési hiány 2002-ben meghaladta a 3 százalékot és továbbra is növekedést mutat.

A új tagok legtöbbje is komoly költségvetési hiánnyal rendelkezik. Ez alól a Balti államok jelentik a kivételt, sőt Észtország 2002-ben költségvetési szufficittal zárta az évet. Magyarországon ez a mutató 2004-ben átlépte a 60 százalékot.

Az EMU kritériumok szerint a kormányzati adósság nem haladhatja meg a GDP 60 százalékát, vagy jelentős csökkenést kell mutatnia. Belgiumban, Olaszországban és Görögországban a kormányzati adósság a GDP 100 százalékát is meghaladja. Hollandiában az adósság mértéke az EU átlag alatt helyezkedik el.

5.1. Állami bevételek és kiadások

A holland kormányzati kiadások 2002-ben meghaladták a 211 milliárd eurót. Ez a GDP 47 százalékát jelenti, amellyel kormányzati kiadások tekintetében Hollandia az EU 15 átlag közelében helyezkedik el. A GDP százalékában az ír kormányzati kiadások a legalacsonyabbak, míg Svédország rendelkezik a legmagasabb mutatóval. Ez az 1995-ös helyzethez hasonló állapot. Ettől az évtől kezdve az összes EU országban folyamatosan csökkentek a kormányzati kiadások⁶. Gazdasági fellendülés időszakában ez a folyamat természetes, hiszen csökken a munkanélküliség, csökken a költségvetési hiány, valamint a kamatok és a kormányzati kiadások, amelyek a GDP egyre csökkenő százalékát teszik ki. A kormányzati kiadások legerőteljesebben Finnországban csökkentek 1995–2002 között. A csökkenés meghaladja a GDP 10 százalékát.

Az EU-ban az adóterhek ésszerűen állandóak maradtak a kilencvenes évek utolsó éveiben. A jövedelemadók csökkentek ebben az időszakban, a forgalmi adók viszont növekedtek. A gazdasági növekedés lelassulásával az adóbevételek csökkentek az utóbbi két évben.

1995-től kezdődően az adóterhek folyamatosan csökkentek a tíz új tagállamban és jelenleg az EU átlag közelében helyezkednek el.

⁶ A GDP százalékában kifejezve.

5.2. Egészségügy

Hollandia a GDP 9 százalékát költötte egészségügyi ellátásra 2001-ben (Appelman 2002). Ez megfelel az Unió átlagnak. Németország költi a legnagyobb összeget az egészségügyre nevezetesen, GDP-je 11 százalékát. Szlovákiában, Lengyelországban, Magyarországon és Csehországban ez az arány a GDP 5,7 és 7,3 százaléka között található.

1995-ben, Hollandiában az egy főre jutó egészségügyi kiadások 5 százalékkal haladták meg az EU átlagot. 2001-re ez a különbség már 15 százalékra nőtt. Csak Luxemburgban és Németországban magasabb ennél az egy főre jutó egészségügyi ellátás összege. Lengyelországban és Szlovákiában ez a mutató⁷ a holland értéknek csak az egynegyedét, míg Magyarország esetén az egyharmadát teszi ki.

Az egészségügyi ellátás hozamait a korábbi mutatókhoz viszonyítva, még nehezebb meghatározni. Nemzetközi összehasonlításban gyakran használják a kórházból elbocsátott páciensek számát jelzőszámként. A holland egészségügyi ellátó rendszer eredményei e tekintetben a legtöbb EU országtól elmaradnak. Ennek a „rossz” helyezésnek az okát az elmúlt húsz évben kidolgozott, rendkívül jól működő otthoni ellátó rendszer kifejlesztésében kell keresni. Ez magában foglalja az új ambuláns szemléletű kezelést, a nappali kezelések előtérbe helyezését és az otthoni ápolói szolgálat bevezetését.

5.3. Oktatás

Hollandiában az oktatásra fordított állami kiadások a GDP 4,8%-át tették ki 2000-ben. Ez kissé alacsonyabb, mint az EU 15 átlaga. A GDP legnagyobb hányadát 8,4%-ot Dániában fordítanak az oktatásra. A skála másik végén Görögország található GDP-jének 3,8%-ával.

A legtöbb EU országban, a GDP százalékában kifejezett oktatásra költött összeg 1995 óta enyhe csökkenést mutat. Csak Dániában, Görögországban és Portugáliában emelkedett. Az új tagállamok GDP-jük hasonló arányát fordítják oktatásra, mint az EU átlaga. A holland lakosság iskolázottsági szintje magasnak tekinthető Európa többi részével összehasonlítva. 2002-ben a 25–64 éves korosztály 25%-a volt felsőfokú végzettségű. Az érték kissé magasabb az EU átlagánál. A Hollandiát körülvevő országokban a felsőfokú végzettséggel rendelkezők aránya elég változatos képet mutat kezdve a német 22%-tól, az Egyesült Királyságban mért 29%-ig.

Néhány új tagországban sokkal magasabb a népesség iskolázottsága, mint Hollandiában. Litvániában például a 25–64 éves korosztály 44%-a rendelkezik felsőfokú végzettséggel.

5.4. Nettó befizetők és nettó haszonélvezők

Az Európai Unió újra osztja a tagállamok által az alapokba befizetett összegeket. Néhány ország nettó befizető, míg a többiek nettó haszonélvezők. Hollandia 2002-ben 178 eurót fizetett lakosonként. Ez 4,5 milliárd euró befizetését jelentette az Európai Unióba. Ezzel szemben 1,6 milliárd eurót megkapott Hollandia az EU-tól. A holland bevételek 2001-ben nagyságrendileg ugyanekkora értékűek voltak, mint 2002-ben, de befizetni 1 milliárd euróval kevesebbet kellett. Ez utóbbi folyamat az 1999-es berlini Európa Tanácsi Egyezmény következménye, amelynek hatása 2002-től jelentkezik. Ez a bruttó nemzeti

⁷ Vásárlóerő paritáson mérve.

jövedelem (GNI) 0,66%-ának a befizetését jelentette. Relatív Hollandia többet fizetett, mint az összes többi EU 15 tagállam. Abszolút értékben viszont Németország fizetett a legtöbbet.

A legnagyobb nettó összegeket Görögország, Portugália, Írország és Spanyolország kapta a mezőgazdasági és strukturális alapokból.

Az EU adminisztrációs kiadásai beleszámítanak a tagállamok EU bevételei közé. Ezeket a kifizetéseket az országok a helyi EU intézmények fenntartásáért kapják, mint például az Európa Tanács és az Európa Parlament Brüsszelben vagy a statisztikai hivatal (Eurostat) és a Luxemburgban működő Európai Bíróság.

6. Összegzés

A tanulmányban ismertetett tényadatok, alapjául szolgálhatnak egy további részletes vizsgálatnak, amelynek célja immár nem a bevezetőben említett „titok” feltárása, hanem a megszerzett ismeretek, különbségek és hasonlóságok alapján egy lehetséges fejlődési irányvonal kijelölése Magyarország számára.

Több területen találhatunk követendő és véleményem szerint megvalósítható példát magunk előtt. Többek között az adózás területén, a normál ÁFA kulcs csökkentésére, a munkáltatókat érintő adóterhek csökkentésére⁸, vagy a személyi jövedelemadó esetén az átlagjövedelemnek nem a legmagasabb kulccsal való adóztatására gondolok.

Másik lehetséges terület az államadósság csökkentése során felszabaduló pénzek Magyarország számára hasznosabb területen való felhasználása. Holland mintára gondolkodhatunk például a minket szintén súlyosan érintő öregedési probléma kezelésére kialakított, piaci elven működő intézményhálózat és szolgáltatás kiépítésére.

Az átalakítás előtt álló egészségügyi ellátó rendszer szintén sok hasznosítható tapasztalatot szerezhet a Hollandiában jól működő, az ambuláns ellátást szorgalmazó és ezzel költségtakarékosan működő rendszer adaptálható elemeinek átvételével.

Szintén hatalmas kiaknázatlan lehetőség rejlik a részmunkaidős foglalkoztatás fejlesztésében és ezzel összefüggésben annak a szemléletnek az elterjesztésében, amely Hollandiában nem a rokkantság fokát, hanem a munkára való alkalmasság mértékét veszi alapul⁹ a „leszállékolásnál”.

Végül, de nem utolsósorban Magyarország számára a leghasznosabb, annak a hosszú távú szemléletnek és gondolkodásmódnak az átvétele lenne, amelyre jó példaként említhetjük, hogy Hollandiában a 2004-es év költségvetésének tervezésekor már figyelembe vették a 2040-ben várható demográfiai előrejelzéseket. Ezek alapján az átalakuló népességösszetétel függvényében megtették a problémák kezelésére irányuló első lépéseket.

⁸ Motiválva ezzel is a vállalkozásokat a munkaerő felvételre, amely így munkanélküliségi ráta csökkenését, következményképpen pedig a munkanélküli segély kifizetésére fordított összeg csökkenésével, a költségvetési kiadások csökkenését eredményezi.

⁹ Munkaórákra átszámítva.

Felhasznált irodalom

- Appelman, M. 2002: *Improving Transparency in Healthcare: a Key Role for the Government*, CBP Report 2002/4
- Blondal, J. R. – Kristensen J. K. 2002: Budgeting in the Netherlands, *OECD Journal on Budgeting*, 2, 4.
- CPB 2004: *Centraal Economisch Plan*, CPB Netherlands Bureau for Economic Analysis
- European Communities 2004: *Economic Data Pocket Book*, EC, Luxembourg
- Ewijk, C. 2000: *Ageing in the Netherlands*, CPB Netherlands Bureau for Economic Policy Analysis
- OECD 2003: *The Sources of Economic Growth in OECD Countries*, OECD, Paris
- OECD 2004: *Economic Survey The Netherlands*, OECD, Paris
- www.cbs.nl
- www.minez.nl
- www.minfin.nl